

Reglementarea constituțională a bisericilor din România începînd cu 1918

ATTILA VARGA

După 1918, reglementările constituționale referitoare la biserică în calitate de instituție cu autonomie specifică, au plasat confesiunile maghiare din Ardeal într-o situație minoritară, atribuindu-le totodată un statut juridic distinct.

Ca urmare, drepturile referitoare la viața bisericească, la libertatea practicării religiei au fost înglobate în sistemul drepturilor minorităților, bisericile rămînînd cele mai importante instituții care asigurau păstrarea limbii, a identității naționale, iar mai târziu singurele care au dispus de o relativă autonomie.

Orice perioadă mai lungă necesită o anumită etapizare, mai ales dacă sîntem nevoiți să parcurgem un interval de timp de aproape un secol. În cadrul perioadei studiate am putea defini două mari etape, evident cu nuanțările corespunzătoare, și anume: din 1923 pînă în 1940 și din 1945 pînă în 1989. Pe lîngă acestea trebuie amintite și două etape tranzitorii: cea dintre 1918—1923, caracterizată prin reglementările juridice ale anilor ce pregătiseră prima perioadă propriu-zisă, respectiv, măsurile juridice și politice ale etapei de după 1989, care ne conduc spre zilele noastre.

Am omis în mod conștient perioada dintre 1940—1945 care, datorită evenimentelor datorate războiului, necesită o evaluare specifică, dintr-un alt unghi de vedere.

I. Perioada promisiunilor (1918—1923)

În această perioadă, de patru-cinci ani, trebuie să ne referim la două documente fundamentale (sau presupuse a fi fundamentale), și anume la Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba Iulia din 1918, respectiv la Tratatul de la Paris, încheiat cu România în anul 1919.

1. Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba Iulia este un document constitutiv al statului român (cel puțin spiritual și afectiv) care, la punctul III/2, prevede: „*egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din Stat*”. Se formulează astfel un principiu de bază al egalității în drepturi, care în sine nu valorează prea mult în plan declarativ, în situația în care forța juridică a documentului, ca izvor de drept, este cea mai discutată problemă a dreptului constituțional românesc. Din punctul de vedere al jurisdicției, Rezoluțiunea nu constituie izvor de drept în totalitate valid, deși, indiscutabil, legislația a integrat o anumită parte a acesteia.

Se poate constata că unele reglementări cu valoare de lege fundamentală, care conțin problemele esențiale ale teoriei statului (de exemplu, autonomia teritoriilor atribuite, unele activități legislative, exercitarea dreptului de alegător, reforma agrară, etc.) din cadrul legislației române au preluat unele părți ale Rezoluțiunii Adunării Naționale de la Alba Iulia.

Dintre reglementările preluate în conținutul lor, unora li se conferă un caracter de lege fundamentală de către constituțiile dintotdeauna, în timp ce altele au doar un caracter de lege ordinară, astfel jurisdicția constituțională dintotdeauna, respectiv legiferarea ordinară se află într-o contradicție care poate să ducă oricând la anularea celei din urmă. Analizând aceste părți, evaluate și apreciate cu unități de măsură diferite, se poate constata că reglementările care au obținut o valoare și o putere de drept constituțional sînt reglementările referitoare exclusiv la *românitate și la statalitatea românească*. Celelalte părți, care au fost reglementate prin legi ordinare (dacă au fost reglementate), se referă cu precădere la drepturile omului, la drepturile și statutul juridic al minorităților.

Concluzionînd, putem afirma, folosind cuvintele eminentului jurist Lajos Nagy, că „*Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba Iulia nu are caracter de lege fundamentală; numai acele articole au dobîndit forță juridică și au fost preluate ulterior de către puterea legislativă regală românească, care au servit intereselor românești. Ca atare, Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba Iulia, în context juridic, nu a corespuns asigurării drepturilor egale ale popoarelor conlocuitoare*”.

2. Tratatul între Principalele Puteri Aliate și Asociate și România, referitor la minorități, este unul dintre documentele constitutive ale statului român, care garantează totodată drepturile persoanelor ajunse în stare de minoritate.

Deși prin paragrafele Tratatelor de la Paris s-a creat un text ca bază juridică cu valoare de izvor de drept, guvernării nu au făcut aproape nimic pentru respectarea obligațiilor asumate prin Tratat, evitînd să atribuie un caracter și o garanție juridică constituțională acestuia. Astfel au fost emise numeroase reglementări juridice interne în contradicție cu Tratatul minorităților. Prevederile lui au fost ignorate în mod tacit, puterea judecătorească consfințind această situație.

În materie de tratate internaționale, concepția juridică supremă a încetățenit practica după care tratatele internaționale nu au decît valoare de lege ordinară, din punctul de vedere al dreptului intern, și, ca atare, acestea pot fi modificate de către orice lege internă ulterioară, în baza principiului *lex posterior derogat prior*.

Cea mai importantă problemă în legătură cu acest Tratat este validitatea, aplicabilitatea lui în condițiile legislației, jurisdicției și sistemului de norme interne.

Prin adoptarea Tratatului cu principalele Puteri Aliate și Asociate, România s-a angajat să nu adopte nici o lege, hotărîre, sau să inițieze vreo acțiune care să contravină acestuia, chiar s-a obligat ca cetățenii minoritari să beneficieze de același tratament și de aceleași garanții, atît din punct de vedere juridic, cît și real, ca și restul cetățenilor români. Dar nici textul inițial al legii, nici legislația ulterioară — în conformitate cu concepția juridică românească — nu conțin prevederi care să garanteze sub aspect formal caracterul de lege fundamentală al Tratatului.

Să urmărim deci prevederile referitoare la acest aspect.

Primul articol al Tratatului stabilește că: „România se angajează să recunoască stipulările conținute în articolele 2 și 8 ale prezentului capitol ca legi fundamentale”.

Imediat, conform alineatului 2 al articolului 2: „Toți locuitorii României vor avea dreptul la exercitarea liberă, atît publică cît și privată a oricărei credințe, religii sau convingeri.” Alineatul 2 al articolului 8 prevede că: „Deosebirea de religie, credință sau confesiune nu va trebui să dăuneze nici unui cetățean român în cea ce privește drepturile civile și politice”. Trebuie menționat și articolul 11, conform căruia „România consimte să acorde, sub controlul Statului român, comunităților secuiești și săsești din Transilvania, autonomia locală în cea ce privește chestiunile religioase și școlare”.

Referitor la aceste prevederi se impun cel puțin două observații:

a) Tratatul statuează principiul egalității în drepturi sub toate aspectele sale și obligă România la asigurarea practicării libere a religiei (modul original de interpretare a acestei prevederi de către legislatorul român va reieși din paragrafele constituțiilor viitoare);

b) Încearcă să impună recunoașterea statutului de subiect de drept public pentru anumite comunități naționale, respectiv ca ele să dispună de libertate decizională și executivă (autonomie) în anumite probleme determinate (religie, învățămînt).

II. Epoca negării unor obligații contractuale într-un mediu cvasi-democratic (1923—1940)

1. În 1923 s-a adoptat prima Constituție a României Mari, care nu definește conceptul de minoritate națională — ce-i drept nici nu le recunoaște —, spre deosebire de minoritățile religioase pe care, deși nu le definește, le recunoaște

într-un mod original, aplicînd o diferențiere între aceste entități, ierarhizîndu-le. Baza acestei discriminări o constituie diferențierea națională. Formal, Constituția recunoaște dreptul la practicarea liberă a religiei, precum și egalitatea dintre confesiuni. Primul alineat al articolului 22 afirmă: „*Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune*”.

Următoarele alineate contrazic îndată această egalitate, alineatul 3 al articolului 22 enunțînd: „*Biserica ortodoxă română fiind religia marei majorități a Românilor este biserică dominantă în Statul român, iar cea greco-catolică are întîietate față de celelalte culte.*” Cu alte cuvinte, se creează o ierarhizare a bisericilor în „principale” și de rangul doi, iar reglementările ce urmează se referă în exclusivitate la biserica ortodoxă.

Această discriminare contravenea atît Tratatului minorităților cît și paragrafelor Constituției referitoare la garantarea egalității în drepturi, oferind legislației posibilitatea de a aplica noi discriminări, în spiritul paragrafului 22 (Astfel, spre exemplu, legea referitoare la structura bisericii ortodoxe, adoptată în 1925, acorda arhiepiscopiilor ortodoxe mai multe sute de hectare de pămînt).

La 22 aprilie 1928 s-a adoptat noua lege a cultelor. Atît demersurile pregătitoare, cît și dezbaterile parlamentare au fost urmărite cu mare îngrijorare de reprezentanții Partidului Național Maghiar. În Senat, alături de Elemér Gyárfás, poziția bisericilor protestante a fost exprimată de către episcopul reformat Sándor Makkai, care subliniase că cel mai mare viciu al proiectului este suspiciunea manifestată față de biserici, iar prin dreptul exagerat al statului de intervenție și control se încalcă tradiționala autonomie a bisericilor din Transilvania. Proiectul de lege subordona ordinii publice funcționarea bisericilor istorice, permitea primirea donațiilor din străinătate numai cu avizul ministerului, limita donațiile enoriașilor, nu acorda sprijin suficient la aplicarea sentințelor judecătorești ale bisericii, iar organizarea teritorială ale bisericilor devenea dependentă de legile statului.

La 10 martie 1927 s-a semnat Concordatul dintre Sfîntul Scaun și guvernul României, care a însemnat o grea lovitură dată catolicilor din Transilvania, cu toate că Sfîntul Scaun nu a fost de acord cu poziția românească într-o serie de probleme, ținînd cont tocmai de interesele catolicilor maghiari. Marginalizînd episcopiile ardelene, vechi de 1000 de ani, care concentrau 1,5 milioane de enoriași, Concordatul a creat singura arhiepiscopie la București, unde nu existau decît 26 de parohii. Arhiepiscopul Cisar din București a devenit astfel reprezentantul în Senat al romano-catolicilor. Concordatul a unit Episcopia de Oradea — veche de 900 de ani — cu Episcopia din Satu Mare, aprobînd în locul ei înființarea unei noi episcopii greco-catolice.

Prin încălcarea egalității, s-a născut la 30 iulie 1921 și legea moșiilor, care reglementa în mod diferențiat reforma agrară în Ardeal și în Regat.

Pe parcursul expropriierilor, efectuate pe diverse căi, bisericile maghiare din Ardeal au pierdut teritorii imense: 95% din domeniile episcopiilor romano-

catolice din Oradea, Alba Iulia, Timișoara și Satu Mare; 45% din domeniile episcopilor reformate din Ardeal și Partium. Din cele 371.614 iugăre ale domeniilor bisericilor maghiare din Ardeal, au fost confiscate 314.199 iugăre, adică 84,5%.

Pierderea domeniilor bisericesti și diminuarea subvenției de stat au creat probleme materiale deosebit de grave bisericilor minoritare. Greutățile s-au amplificat cu atât mai mult cu cât li s-au extins atribuțiile. Bisericile maghiare erau nevoite să susțină școlile confesionale abia sprijinite de către statul român, să îndeplinească atribuțiile culturale asumate, doar din resturile neconfiscate ale averii lor.

Exproprierea domeniilor (în iugăre)

	Înainte de reformă	Domenii expropriate	După reformă
Romano-catolice	290.649	277.645	13.004
Reformate	62.148	25.222	36.926
Unitariene	17.916	11.389	6.527
Evanghelice	1.041	73	968

2. Fundalul spiritual și politic al elaborării Constituției din 1938 l-au constituit principiile conducerii dictatoriale și ideologia fascismului.

În perioada dictaturii regale, Constituția era produsul de vitrină al conducerii politice, care nu mai era interesată nici măcar de aparența democrației. Ca atare, s-au produs schimbări îngrijorătoare și în situația juridică a minorităților. Nu se mai recunoștea conceptul de minoritate națională, iar în privința drepturilor cetățenești se prescria un statut juridic special (deosebit de dezavantajos pentru cei vizați) pentru minoritățile rasiale și religioase.

Conform explicației oficiale, Constituția proclama egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii doar în privința îndatoririlor cetățenești; dar în privința drepturilor cetățenești, făcea deja distincții între cetățenii de origine română și neromână, reglementând ulterior această distincție și prin legislația ordinară.

În 1938 a apărut legea cu privire la împrăștierea cu păduri a ordinelor monahale, împărțind ordinelor monahale românești în total 18.000 ha de pădure și 6.000 ha de teren arabil, în timp ce pentru instituțiile similare ale bisericilor minoritare nu s-a întreprins nimic.

Decretul-lege privind administrarea averii ordinelor monahale neautohtone din 1938 dădea în administrarea patriarhului averile tuturor ordinelor monahale de proveniență externă. Aceste măsuri erau îndreptate în primul rând împotriva ordinelor monahale de proveniență străină, cu caracter maghiar (cum ar fi Ordinul Piarist din Oradea).

Legea privind reglementarea fondului religios din Bucovina datează din 1939; aceasta acorda acestui fond o poziție preferențială față de celelalte instituții

bisericești, conferindu-i personalitate juridică distinctă. Funcționarii lui erau considerați funcționari publici, fondul beneficiind de tratament juridic preferențial. Ca și Constituția din 1923, se ierarhizează confesiunile, și se atribuie un statut juridic distinct bisericilor minoritare. Paragraful 19 recunoștea libertatea conștiinței, dar enunța caracterul național al bisericii ortodoxe și greco-catolice, iar în consens cu Constituția din 1923 prevedea: „*Biserica creștină ortodoxă este biserica dominantă în statul român, în timp ce biserica greco-catolică are prioritate în fața celorlalte Biserici.*”

Privind activitatea preoților, apar unele restricții: paragraful 8 interzice preoților tuturor confesiunilor să-și folosească autoritatea spirituală în scopuri de propagandă politică, atât în spațiile destinate vieții spirituale și slujbelor, cât și în afara acestora. Tuturor persoanelor le este interzisă propaganda politică în spațiile destinate slujbelor religioase, sau în timpul manifestărilor religioase. Este interzisă orice asociere politică pe bază religioasă sau sub titlu religios.

Odată cu sfârșitul celui de-al doilea război mondial, se încheie perioada democrației relative și formale a societății burgheze românești. Reglementarea constituțională a caracterului național al statului, sacralizarea sa ideologică și expresia normativ-juridică a acestuia au avut efecte distructive neîntrerupte asupra bisericilor maghiare din Ardeal.

III. Constituțiile dictaturii comuniste (1945—1989)

Această perioadă este dominată de ideologia ateistă, de opoziția față de biserică, religie și cler, toate acestea conducând la o serie de interdicții în domeniul reglementărilor juridice, la hărțuire legalizată și atrocități față de reprezentanții clerului și enoriași. În pofida tuturor acestor împrejurări, bisericile au rămas ultimele instituții, relativ autonome, ale minorității naționale maghiare.

În realitate, Statul a închis bisericile minorităților între zidurile lăcașelor de cult, le-a deposedat de cea mai mare parte a averii, de instituțiile care serveau învățământul și cultura națională, precum și de toate posibilitățile de contact instituțional cu bisericile din afara țării, în primul rând din patria mamă.

1. În perioada dictaturii comuniste dintre anii 1945—1989 s-au născut trei Constituții. Prima în 1948, care la articolul 27 prevedea garantarea de către stat a libertății conștiinței și a religiei. Confesiunile se puteau organiza în mod liber, în condițiile în care activitatea și ceremoniile lor nu erau în contradicție cu Constituția, cu siguranța publică și cu bunele moravuri.

Nici o confesiune nu avea dreptul să deschidă sau să susțină instituții de învățământ, în afara școlilor speciale în care își pregăteau propriul personal.

Biserica ortodoxă română era numită unitară și independentă în structura sa.

Modalitatea de organizare și funcționare a școlilor confesionale era reglementată de lege.

Aceste prevederi constituționale sînt expresia faptului că rolul bisericilor în societate și stat a fost reconsiderat, bisericile au devenit doar tolerate, iar datorită caracterului regimului, nu-și puteau respecta nici propriile norme. Și în această perioadă, deși într-un mod mai mascat, se înfăptuiește o discriminare între biserica ortodoxă și celelalte biserici, evident în favoarea primului. Totodată statul a interzis biserica greco-catolică.

Se poate observa de asemenea că prevederile constituționale scot din sfera de competență a bisericilor susținerea școlilor și a instituțiilor de cultură și de educație. Conflictul dintre biserică și stat se datorează nu doar diferențelor ideologice, dar și rolului jucat de către biserică în păstrarea limbii, culturii și identității naționale.

2. Constituția din 1952 este legea fundamentală elaborată de noua conducere politică deja consolidată.

Paragraful 84 prevede că libertatea conștiinței este garantată în Republica Populară Română, pentru toți cetățenii săi. Reafirmă cu fermitate separarea școlii de biserică, și reformulează și reia textele identice din Constituția precedentă conform cărora bisericile, confesiunile nu pot înființa și întreține școli. În acest caz nu apare o referire separată la biserica ortodoxă.

3. În final, trebuie să ne referim la Constituția din 1962. La articolul 17 este enunțată egalitatea în drepturi, iar paragraful 38 declară libertatea conștiinței. Oricine are dreptul să aibă sau nu, o credință.

Dreptul la practicarea liberă a religiei este garantat, confesiunile se pot organiza și funcționa liber. Modalitățile acestora sînt reglementate prin lege.

Prevederile constituționale în cadrul acestui sistem nu puteau însemna prea mult, pentru că în afara faptului că statul respinsese pe plan ideologic credința, tolera totuși bisericile și confesiunile (chiar folosea biserica ortodoxă în slujba scopurilor sale), le îngreuna funcționarea sau, în multe cazuri, o făcea imposibilă prin diferite mijloace administrative.

Nu au importanță nici prevederile constituționale referitoare la egalitatea în drepturi sau la libertatea conștiinței și religiei, deoarece acestea au fost încălcate în primul rînd de către instituțiile și organele statului.

Tocmai de aceea, alături de analiza juridică a Constituției (sau chiar în locul ei) este necesară descrierea atitudinii practice față de biserici.

Au fost desființate congregațiile, care în mod tradițional jucau un rol important în educație și în activitatea pastorală. Paralel cu restrîngerea continuă a învățămîntului teologic, a fost desființată integral rețeaua școlilor bisericești primare și liceale. A fost desființat *Statusul Catolic din Transilvania*, care, dispunînd de fonduri materiale proprii, administrase activitatea economică și culturală a bisericii romano-catolice timp de secole. A fost restrîns, prin diferite manevre, învățămîntul religios, a fost desființat aproape integral caracterul pub-

lic al bisericilor, presa și editarea de carte. Dintre bisericile minoritare, doar cea reformată și unitariană au avut, până aproape de sfârșitul perioadei, o neînsemnată activitate editorială. Reformații, care numărau aproximativ un milion de suflete, editau într-un tiraj de 1100 de exemplare cu circulație internă „*Reformatus Szemle*”. Între 1949—1987, biserica reformată a editat în total 53 de titluri, dintre care 37 în perioada 1945—1950, în timp ce între anii 1957 și 1987 au apărut doar 11 titluri. La sfârșitul anului 1989 nu exista nici un ziar sau revistă catolică în limba maghiară în România. De la sfârșitul celui de-al doilea război mondial nu a putut fi editată nici o biblie. Pătrunderea bibliilor trimise din străinătate a fost împiedicată de autorități prin toate mijloacele posibile; loturi de zeci de mii de exemplare au fost confiscate și distruse.

După ce Statul Român a reziliat Concordatul cu Sfântul Scaun, a încetat dreptul de jurisdicție al Arhiepiscopiei de București asupra eparhiilor maghiare. Catolicii maghiari și-au putut păstra autonomia internă, statul având o influență slabă în numirea preoților și ierarhilor. Biserica a procedat în mod autonom și în problema instrucției religioase. Pentru a impune restricții, statul a recurs în primul rând la mijloace externe, sub forma măsurilor administrative și adesea la violență.

Printre greutățile cele mai mari ale bisericii catolice poate fi menționată absența totală a presei bisericești, precum și limitarea administrativă a legăturilor cu bisericile surori din Ungaria și biserica universală.

În anii '80, numărul candidaților la Institutul Teologic din Alba Iulia a fost redus în mod drastic. Plafonul numeric stabilit de către stat a fost de 40 în 1977, 25 în 1983, iar în 1986 doar 16, ceea ce a dus în mod inevitabil la îmbătrânirea preoțimii și agravarea lipsei de preoți.

În perioada 1985—1986, cu sprijinul tacit al statului, a fost inițiată o mișcare pentru introducerea liturghiei în limba română în cadrul eparhiilor catolice maghiare, argumentându-se cu numărul crescând al romano—catolicilor de limbă maternă română.

Al doilea Conciliu al Vaticanului a proclamat limba națională ca limbă liturgică. Această hotărâre a fost folosită de către autorități pentru a exercita presiuni asupra bisericii romano-catolice maghiare pentru introducerea ritualului în limba română alături de cea maghiară. Această tendință urma să pregătească românizarea treptată a bisericii catolice maghiare.

Codul bisericii reformate din România este Statutul bisericesc, adoptat și de statul român, care asigură o anumită autonomie structurală și funcțională, dar și o sferă largă de drepturi pentru autoritățile laice de a se amesteca în viața internă a bisericii, în alegerea ierarhilor acesteia.

Granițele celor două diocenze existente (cea din Transilvania și cea din Partium) și a parohiilor aferente au fost de numeroase ori reorganizate (1945; 1959; 1961; 1962; 1965; 1968) ceea ce le-a făcut adesea neguvernabile, datorită nevoii adaptării lor la dese schimbări administrative și presiuni ale statului. Datorită nerezolvării cadrului de formare a preoților, în 1989 numai în Dioceza

Reformată din Transilvania, existau 70 de posturi neocupate. Cauza lipsei de pastori a fost aplicarea unui *numerus clausus*, din ce în ce mai sever, introdus la Institutul de Teologie în 1979. Între anii 1949—1979, la Teologia din Cluj, au absolvit promoții de 22—30 de pastori. Acest număr, scăzând continuu începând din 1979, a ajuns pe la mijlocul anilor '80 la o medie de 8—9 absolvenți anual.

Se poate constata deci că, din 1945 pînă în 1989, prevederile constituționale referitoare la biserici sînt lipsite de semnificație, atîta timp cît reglementările juridice slujeau regimul dictatorial, astfel încît aparatul birocratic de stat și partid putea să le încalce – și le încălca – oricînd nepedepsit.

În această perioadă, bisericile, fără excepție, au suferit mari pierderi în toate privințele, fiind totuși capabile să-și îndeplinească dubla misiune: păstrarea credinței și credincioșilor, și păstrarea identității minoritare maghiare.

IV. Duplicitatea legislatorului (după 1989)

Adunarea Constituantă, formată în 1990, a adoptat în 1991 noua Constituție, care parțial se reîntorcea la tradițiile de drept constituțional ale perioadei interbelice (ne referim în primul rînd la declararea caracterului de stat național care lipsea din constituția comunistă), respectiv făcea unele tentative de modernizare, adoptînd reglementări de nivel european. Obiecțiile general valabile se referă la un întreg șir de prevederi cu caracter declarativ în spatele cărora nu există garanții, reglementările fiind transferate pe seama legilor ordinare sau organice.

Articolul 4 prevede egalitatea în drepturi a cetățenilor, iar articolul 29 declară libertatea de conștiință: „Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc. Culele religioase sînt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.”

Confesiunile sînt autonome față de stat și beneficiază de sprijinul acestuia. Articolul 32 prevede, la ultimul alineat, asigurarea libertății instrucției religioase de către stat, în conformitate cu specificul fiecărei confesiuni.

În școlile de stat, învățămîntul religios este garantat de lege. Nici nu ar fi nevoie de mai multe prevederi constituționale, dar caracterul declarativ al reglementărilor, în sine, nu face posibilă aplicabilitatea și aplicarea lor.

Aplicarea în practică a prevederilor constituționale depinde de reglementări juridice ulterioare. Cunoscînd toate acestea, se poate constata însă, că legislatorul adesea nu urmează nici litera și nici spiritul Constituției.

Noua lege a cultelor nu a fost elaborată, cu toate că bisericile au cerut-o. Guvernării nu s-au arătat dispuși să retrocedeze averile bisericesti și să elaboreze proiectul de lege privind refacerea proprietăților bisericesti, în pofida faptului că, în afară de cei vizați, au urgentat-o și instituțiile europene (Consiliul Europei). Noua Lege a învățămîntului nu face posibilă înființarea și funcționarea școlilor confesionale. În fine, discriminarea dintre biserica ortodoxă și celelalte biserici

există în continuare. Egalitatea dintre biserici dobândește o interpretare originală atunci când guvernarea acordă bisericii ortodoxe sprijin material în mod preferențial, atribuindu-i în chirie sau chiar în proprietate imobile, fără să întreprindă măsuri similare și în favoarea celorlalte biserici.

Iată o prezentare succintă a prevederilor constituționale referitoare la biserici, din care reiese că biserica ortodoxă a fost și este într-o situație preferențială, în multe cazuri a funcționat și funcționează ca religie de stat, ceea ce lezează drepturile și interesele celorlalte biserici. Prevederile constituționale sînt formale, au doar un caracter declarativ, nefiind umplute prin legi cu un conținut real; iar golindu-se, legile devin practic inaplicabile. □

*

Attila VARGA (n. 1963), a absolvit Facultatea de Drept, Universitatea Babeș—Bolyai din Cluj, și este deputat în Parlamentul României din partea UDMR din anul 1990. Membru al Comisiei Permanente pentru Administrație. A publicat mai multe studii în revistele *A Hét*, *Korunk*, etc.